

Magdalena Redo, Piotr Prewysz-Kwinto

Zrozumienie wskaźnika RRSO oraz jego rola w decyzjach kredytowych studentów – wyniki badania ankietowego

Understanding of the Indicator RRSO and Its Role
in Students' Loan Decisions – Survey Results

Wprowadzenie

Celem opracowania jest prezentacja i ocena wyników badania ankietowego dotyczącego faktycznego zrozumienia istoty i znaczenia wskaźnika Rzeczywistej Rocznej Stopy Oprocentowania (dalej: RRSO)¹ oraz jego wykorzystania w decyzjach kredytowych studentów toruńskich uczelni. Ankieta jest kontynuacją badań naukowych nad świadomością finansową Polaków, w tym nad poprawnością nazwy i formuły wyznaczania RRSO, czyli wskaźnika, którego wyliczanie i publikację przez instytucje kredytowe narzuciły dyrektywy unijne oraz ustawa o kredycie konsumenckim, a który, jak się wydaje, stał się powszechnie rozpoznawalny i szeroko wykorzystywany przy wyborze ofert kredytowych. Wydaje się więc odgrywać ważną rolę w procesie kredytowania stanowiącym o rozwoju gospodarczym Polski. Tempo nadrobienia dystansu rozwojowego do państw wysokorozwiniętych jest bowiem szczególnie silnie uzależnione od świata kredytów pozwalającego finansować inwestycje i konsumpcję w sytuacji ograniczonych możliwości samofinansowania, ale także rolować niemałe dotychczasowe zadłużenie. Przeprowadzone badanie ankietowe jest pilotażem do właściwego projektu, który zostanie zrealizowany po uzyskaniu grantu.

W artykule poza metodą ankietową wykorzystano metodę badania polskich oraz unijnych aktów prawnych dotyczących kredytu konsumenckiego,

¹ RRSO definiuje w Polsce ustawa o kredycie konsumenckim z 2011 r., która jest dostosowana do unijnych rozwiązań uregulowanych w dyrektywie z 2008 r. (2008/48/WE).

a przy analizie wyników badania ankietowego zastosowano metody analizy porównawczej i wnioskowania indukcyjnego oraz syntezy. Analiza danych i ich prezentacja w formie tabel wynikowych i wizualizacja zostały przeprowadzone z wykorzystaniem programu Excel.

1. Rzeczywista Roczna Stopa Oprocentowania – przegląd literatury

RRSO jest miernikiem, który funkcjonuje w przestrzeni finansowej już od wielu lat. Obowiązek obliczania jego wartości nałożyła dyrektywa unijna, której celem było stworzenie jednolitego rynku kredytów konsumenckich, a dzięki temu zwiększenie możliwości uzyskania kredytu w innych państwach członkowskich oraz wzrost rynku kredytowego na obszarze całej UE (Council Directive 87/102/EEC). I choć dyrektywa unijna w tym zakresie zmieniała się wielokrotnie w ostatnich trzech dekadach, to formuła obliczeniowa RRSO pozostała w zasadzie niezmieniona od momentu jej wprowadzenia, czyli od 1990 r.²

W Polsce obowiązek ustalania i publikowania wartości RRSO został po raz pierwszy zawarty w ustawie o kredycie konsumenckim z 2001 r.³, a formuła ustalania wartości tej stopy jest w pełni zgodna z wprowadzoną dyrektywą unijną⁴. Formuła obliczeniowa RRSO bazuje na zasadach matematyki finansowej, a dokładniej ustalaniu wartości obecnej (zdyskontowanej) przepływów pieniężnych. Jest stopą, przy której zrównuje się dzisiejsza wartość wszystkich wypłat z tytułu środków udostępnianych przez pożyczkodawcę, z kwotą wszystkich płatności, jakich musi dokonać pożyczkobiorca w związku ze spłatą długu (w tym odsetkowych i pozaodsetkowych) i przy uwzględnieniu ich rozłożenia w czasie. Tym samym RRSO ma umożliwiać skwantyfikowanie średniego kosztu długu ponoszonego przez konsumenta w okresie obowiązywania umowy i w przeliczeniu na rok.

² Drobne korekty w formule obliczeniowej wprowadzono zmianą dyrektywy w 1998 r. Dotyczyły one m.in. zmian w sposobie mierzenia czasu przy wyliczaniu wartości RRSO oraz zasad dokonywania zaokrągleń wyniku końcowego.

³ Art. 4 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 20 lipca 2001 r. o kredycie konsumenckim (Dz. U. z 2001 r. Nr 100, poz. 1081), która weszła w życie 19 września 2002 r. Obecnie ten obowiązek jest zawarty w art. 13 ust. 1 pkt 7a ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r. poz. 1083; dalej: Ustawa, 2011).

⁴ Obecnie formuła ta zawarta jest w załączniku I dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/17/UE.

Formuła obliczeniowa RRSO została zawarta w załączniku nr IV ustawy o kredycie konsumenckim z 2011 r. i ma następującą postać:

$$\sum_{k=1}^m \frac{C_k}{(1+RRSO)^{t_k}} = \sum_{l=1}^n \frac{D_l}{(1+RRSO)^{s_l}}$$

gdzie:

RRSO	–	Rzeczywista Roczna Stopa Oprocentowania
m	–	numer kolejny ostatniej wypłaty raty kredytu
k	–	numer kolejny wypłaty
C_k	–	kwota wypłaty nr k
t_k	–	okres, wyrażony w latach lub w ułamkach lat, między dniem pierwszej wypłaty a dniem każdej kolejnej wypłaty (więc $t_1 = 0$)
n	–	numer kolejny ostatniej spłaty lub wnoszonych opłat
l	–	numer kolejny spłaty lub wnoszonych opłat
D_l	–	kwota spłaty lub wnoszonych opłat
s_l	–	okres, wyrażony w latach lub w ułamkach lat, między dniem pierwszej spłaty a dniem każdej kolejnej spłaty lub wnoszonych opłat

Przedstawiona formuła ustalania wartości RRSO jest niezwykle skomplikowana. Warto dodać, że nawet sama KNF nie wyjaśnia istoty i zasad obliczania tego wskaźnika, a jedynie w kilku wersach – w liczącym 46 stron poradniku dla klienta po kredycie konsumenckim z 2018 r. – przytacza ustawowy wzór oraz ustawowy obowiązek jej podawania, także w reklamach (Sowińska-Kobelak, Gryber, 2018, s. 13 i 19). Rodzi się istotne pytanie, czy taki sposób ustalania rocznego kosztu kredytu, a przez to uzyskana w jego wyniku wartość, są zrozumiałe dla osób zaciągających dług, a także dla pracowników instytucji kredytowych, które pożyczaniem pieniędzy zajmują się na co dzień? Wyniki przeprowadzonych w tym zakresie na grupie studentów badań ankietowych zostaną przedstawione w dalszej części opracowania. Warto dodać, że ważne jest w tym kontekście nie tylko prawidłowe rozumienie wyniku uzyskanego po zastosowaniu formuły RRSO, lecz także możliwość jego praktycznego wykorzystania w wyborze najlepszego produktu kredytowego. Sugeruje to więc kolejne pytanie: czy RRSO jest miarą faktycznie wykorzystywaną przez kredytobiorców, czy tylko niewiele znaczącym miernikiem, którego podawanie narzucają przepisy.

Na zasygnalizowane powyżej problemy i pytania nie sposób znaleźć odpowiedzi w polskiej literaturze, gdyż dotychczas nie prowadzono badań na-

ukowych w tym zakresie. Przeszukując polskie bazy publikacji naukowych, można odnieść wręcz wrażenie (mylne), że RRSO musi być miarą doskonałą, bezbłędnie spełniającą cel, dla którego została opracowana, a więc nie wymaga poddawania jej znaczenia wnikliwej analizie. Kwestie dotyczące RRSO można odnaleźć w nielicznych w Polsce książkach z zakresu matematyki finansowej. Odnoszą się do tego problemu m.in.: Podgórska i Klimkowska (2005) oraz Piasecki i Ronka-Chmielowiec (2011), ale prezentowane w nich treści skupiają się przede wszystkim na pokazaniu, jak ustalić wartość RRSO, choć nie zawsze w pełnej zgodzie z zapisami dyrektywy i ustawy. Szersza analiza potencjału informacyjnego tego miernika została dokonana przez Redo i Prewysz-Kwinto (2021), którzy zwrócili uwagę, że RRSO nie pokazuje nominalnego kosztu pożyczki, lecz koszt efektywny, tj. uwzględnia kapitalizację odsetek, która w rzeczywistości nie ma miejsca w procesie kredytowania, i co ważniejsze – jest prawnie zabroniona. Dlatego też Redo i Prewysz-Kwinto (w druku) postulują zmianę nazwy tego miernika na Efektywny Roczny Koszt Kredytu (ERKK) lub Efektywny Roczny Koszt Długu (ERKD), ponieważ zaproponowane określenia lepiej oddają to, czym jest wyliczana wartość – wskazują, że jest to stopa efektywna oraz że przy jej obliczaniu uwzględnia się nie tylko oprocentowanie, lecz także wszystkie inne koszty pozaodsetkowe ponoszone przez pożyczkobiorcę. Ponadto analizy wpływu odsetkowych, jak i pozaodsetkowych kosztów kredytu na RRSO na przykładzie krótkoterminowych pożyczek, zwanych chwilówkami, dokonała Redo (2021), zwracając uwagę, że wysokie wartości RRSO dla tego produktu kredytowego mają niewiele wspólnego z rzeczywistymi kosztami ponoszonymi przez osoby zaciągające ten dług. Z jednej strony brak jest badań w zakresie rzeczywistego znaczenia wartości RRSO dla konsumenta, a z drugiej – możliwości wykorzystania tego miernika do świadomego kształtowania polityki kredytowej instytucji zajmujących się pożyczaniem pieniędzy. Co więcej, problematyka ta pozostaje również niezbadana na terenie UE – w bazach naukowych, do których dostęp mają reprezentowane przez nas uczelnie wyższe oraz w otwartym dostępie (poza Studium z 2009 r. wykonanym na zlecenie Komisji Europejskiej⁵), brakuje naukowych opracowań traktujących na temat metodologii formuły RRSO stosowanej w UE już od 1990 r.

Brak dotychczasowych opracowań w kontekście wykazanych wcześniej problemów potwierdza konieczność przeprowadzenia szczegółowych badań w tym zakresie oraz wskazuje na ich nowatorski charakter. Co więcej, wyniki badań weryfikujących świadomość finansową Polaków, dotyczącą wartości informacyj-

⁵ European Commission. (2009). Study on the Calculation of the Annual Percentage Rate of Charge for Consumer Credit Agreements.

nej RRSO, będą miały istotne znaczenie dla całego sektora finansowego, ponieważ pozwolą na lepsze dopasowanie oferty kredytowej (umożliwiającej poprawę wyników finansowych) do bardziej świadomego klienta, który przez umiejętnie i przemyślane porównywanie ofert będzie mógł pożyczać pieniądze taniej. Będzie to więc z korzyścią dla obu stron.

2. Charakterystyka badania ankietowego

Badanie ankietowe zostało przeprowadzone między 5 maja a 27 czerwca 2021 r. na grupie studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu. Badanie było anonimowe, dobrowolne i zostało przeprowadzone online za pomocą narzędzia Forms Microsoft Office 365. Wzięło w nim udział 625 studentów.

Objęta badaniem grupa studentów nie jest reprezentatywna. Pozwala jednak przypuszczać, że przeciętna świadomość finansowa młodych Polaków w 2021 r. – w zakresie poziomu oprocentowania, pozaodsetkowych kosztów kredytu i skutków finansowych różnych rozwiązań w tym obszarze – jest jeszcze niższa aniżeli bardziej doedukowanych w tej tematyce poddanych badaniu studentów kierunków finansowych i z zakresu zarządzania, notabene świetnie wpisujących się w portret przeciętnego polskiego kredytobiorcy. Według raportu firmy IMAS International, sporządzonego dla Krajowego Rejestru Długów w 2020 r., jest nim najczęściej osoba między 25. a 44. rokiem życia, aktywna zawodowo, zarabiająca między 1500 zł a 3000 zł netto miesięcznie, będąca absolwentem szkoły średniej, posiadająca kredyt gotówkowy lub spłacająca raty za sprzęt RTV/AGD, planująca swe finanse i możliwości spłaty zobowiązań – czyli o wyższej niż przeciętna świadomości finansowej.

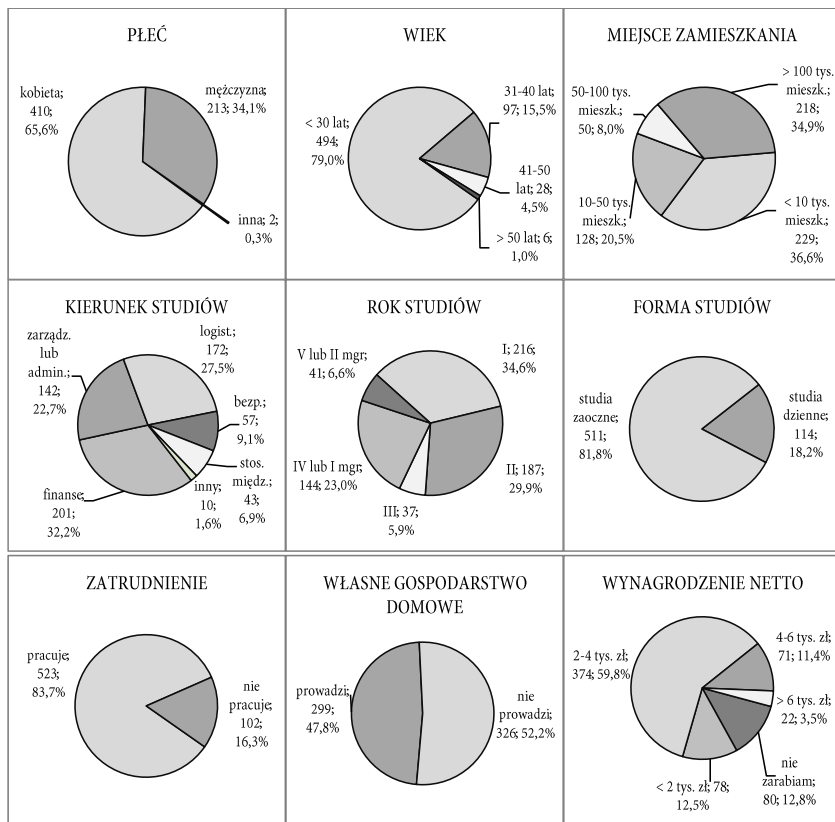
Kwestionariusz ankiety składał się z 18 zamkniętych pytań oraz metryczki, o ile respondent korzystał dotychczas z jakiegoś produktu kredytowego, albo tylko z 10 pytań w przypadku pozostałych osób. Wszystkie kwestionariusze ankietowe zostały przez respondentów wypełnione prawidłowo i tym samym zostały poddane analizie. W niniejszym opracowaniu zostały zaprezentowane najważniejsze wnioski.

3. Struktura badanej grupy

Z racji tego, że badanie było przeprowadzone wśród studentów dwóch toruńskich uczelni wyższych, to dominującą część ankietowanych stanowiły osoby bardzo

młode – 79,0% z nich nie przekroczyła 30. roku życia, a kolejnych 15,5% 40. roku życia. Prawie 2/3 badanych to kobiety (65,6%). Blisko 37% ankietyowanych mieszka w małych miejscowościach (poniżej 10 tys. mieszkańców), ponad 28% w miejscowościach liczących od 10 do 100 tys. mieszkańców, a 35% w dużych miastach powyżej 100 tys. mieszkańców (por. trzy górne wykresy rys. 1).

Rysunek 1. Struktura badanej grupy studentów

Uwaga: Pierwsza liczba przy danej grupie to nominalna liczebność tej grupy, a druga (w %) to odsetek całej badanej grupy 625 osób.

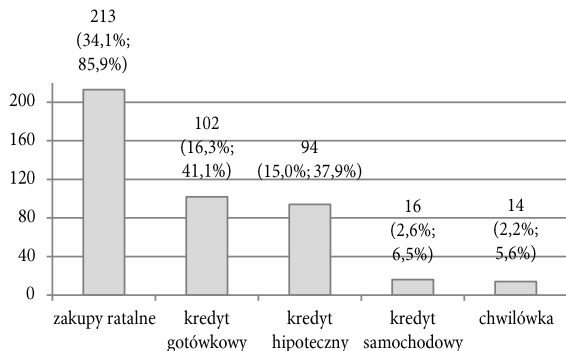
Źródło: opracowanie własne.

Należy podkreślić, że zdecydowana większość badanych to studenci kierunków związanych z finansami i zarządzaniem (finanse i rachunkowość, kierunek finansowo-prawny, logistyka, zarządzanie, administracja), a więc z większą liczbą przedmiotów z obszaru finansów. Stanowią oni razem 82,2% wszystkich badanych. Może to skutkować wyższym niż przeciętny poziomem świadomości finansowej ankietyowanych. Z drugiej jednak strony należy zauważyć, że przeważają wśród

nich studenci I i II roku studiów licencjackich (64,5% wszystkich ankietowanych), a zatem ci, którzy są dopiero na początku swojej ścieżki akademickiej (por. środkowe wykresy rys. 1). Dominująca część badanych to studenci studiów niestacjonarnych (zaocznych). Stanowią oni aż 81,8% wszystkich ankietowanych. Nic więc dziwnego, że prawie 84% badanych studentów pracuje, jednak tylko 47,8% z nich prowadzi własne gospodarstwo domowe, co zapewne jest związane z dużym odsetkiem bardzo młodych osób. Jak już wskazano, 4/5 badanych studentów nie ma jeszcze 30 lat. Prawie 60% ankietowanych zarabia netto między 2 a 4 tys. zł, a tylko 15% zarabia więcej – odpowiednio 11,4% między 4 a 6 tys. zł, a 3,5% powyżej 6 tys. zł miesięcznie na rękę (por. dolne wykresy rys. 1).

Analizując strukturę badanej grupy, warto od razu wskazać, że spośród wszystkich respondentów tylko 39,7% (tj. 248 osób) korzystało dotychczas z jakiejś formy kredytowania. Tak duża liczba osób, które dotychczas nie zaciągały długu, wynika zapewne z faktu, że znaczna część badanych to ludzie młodzi, nieprowadzący własnego gospodarstwa domowego. Rodzaje produktów kredytowych, z jakich dotychczas korzystali respondenci, zostały przedstawione na rysunku 2.

Rysunek 2. Rodzaje produktów kredytowych, z jakich korzystali badani studenci

Uwaga: Pierwsza liczba w nawiasie odnosi się do odsetka wszystkich ankietowanych (spośród 625 studentów), a druga – do odsetka studentów, którzy dotychczas skorzystali z jakiegokolwiek formy kredytowania (czyli spośród 248 osób).

Źródło: opracowanie własne.

Najpopularniejsze wśród respondentów okazują się zakupy ratalne (do których zachęcają odroczone płatności i rozkładanie ich na raty, co istotnie redukuje ciężar zakupu oraz zapewne obiecywane w reklamach „0%”). Dotychczas skorzystało z nich 213 studentów, czyli 34% wszystkich ankietowanych i aż 86% wszystkich deklarujących korzystanie z jakichkolwiek produktów kredytowych. Z zakupów ratalnych skorzystało ponad dwukrotnie więcej osób niż z kolejnych dwóch pod względem popularności form kredytowania, czyli kredytu gotówkowego oraz hipotecznego,

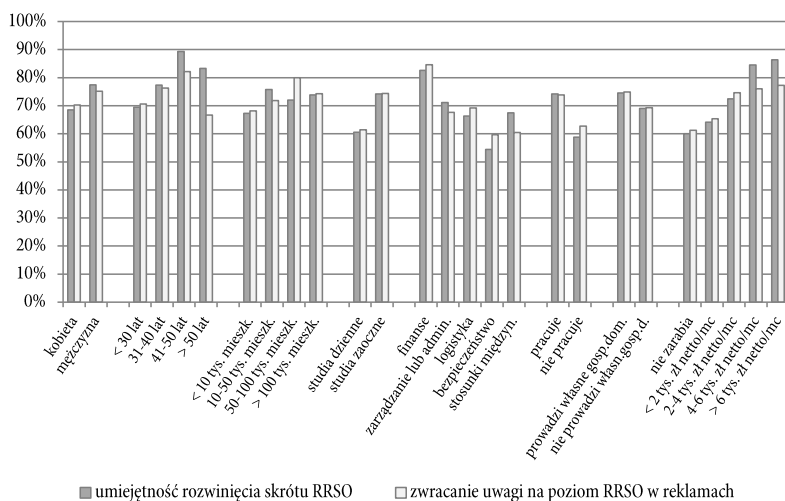
które zaciągnęło odpowiednio 16,3% oraz 15% wszystkich badanych (i 41% oraz 38% osób korzystających z jakichkolwiek produktów kredytowych) (por. rys. 2).

4. Wyniki przeprowadzonego badania

4.1. Skrót RRSO

Wprawdzie rozpoznawalność skrótu RRSO to zdecydowanie za mało na sukces finansowy Polaków, ale warto zauważyć, że po dwóch dekadach istnienia w polskiej przestrzeni finansowej wskaźnik RRSO stał się powszechnie rozpoznawalny: 71,7% ankietowanych studentów deklaruje umiejętność rozwinięcia skrótu RRSO oraz wydaje się dla nich ważną kategorią finansową, 72,0% badanych zwraca uwagę na poziom RRSO podawany na co dzień w reklamach produktów kredytowych.

Rysunek 3. Struktura pozytywnych odpowiedzi na pytania: czy umiesz rozwinąć skrót RRSO oraz czy zwracasz uwagę na poziom RRSO w reklamach produktów kredytowych?

Źródło: opracowanie własne.

Warto zauważyć wyższe wyniki w tym zakresie wśród osób starszych – zwłaszcza powyżej 40. roku życia, pracujących, więcej zarabiających, prowadzących własne gospodarstwo domowe i studiujących niestacjonarnie – zwłaszcza kierunki finansowe (por. rys. 3).

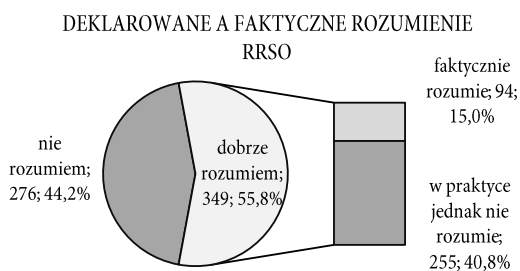
Powyższe wyniki potwierdzają patriarchalność polskiego społeczeństwa, silny wpływ reklam zwłaszcza na młodsze osoby, zbyt późne zainteresowanie kwestiami finansowymi przez młodych Polaków, zbyt późne rozpoczynanie zdobywania do-

świadczenia zawodowego i zbyt późne uniezależnianie się finansowe od rodziców, aby zdążyli oni w miarę młodym wieku osiągnąć stabilność finansową oraz bezpieczeństwo finansowe, by mogli zdążyć spokojnie nacieszyć się życiem. Jednocześnie wskazują one na potrzebę edukacji finansowej, i szerszej ekonomicznej, od najmłodszych lat, by kolejne pokolenia lepiej rozumiały zależności zachodzące w otaczającej nas rzeczywistości i miały większy realny wpływ na jakość swojego życia.

4.2. Wykorzystanie wskaźnika RRSO

Powyższe, wydawać by się mogło, dobre wyniki, nie przekładają się niestety na rzeczywistą wiedzę o RRSO i umiejętność jej praktycznego zastosowania. Na 625 ankietowanych studentów ponad połowa (55,8%, tj. 349 osób) uważa, że wie, czym jest RRSO na tyle dobrze, by wyjaśnić to komuś w sposób przystępny i zrozumiały. Ale jednocześnie zaledwie 26,9% z nich (tj. 94 na 349) trafnie rozumie, że RRSO ujmuje nie tylko odsetki, lecz także pozaodsetkowe koszty kredytu oraz że jest podawane w ujęciu rocznym, co oznacza, iż prawdziwy koszt przy krótszej pożyczce jest odpowiednio niższy (por. rys. 4).

Rysunek 4. Porównanie deklarowanego i faktycznego praktycznego rozumienia RRSO*

* Tj. że RRSO ujmuje nie tylko odsetki, lecz także pozaodsetkowe koszty kredytu, oraz jest podawane w ujęciu rocznym, co oznacza, iż prawdziwy koszt przy krótszej pożyczce jest odpowiednio niższy.

Uwaga: Pierwsza liczba przy danej grupie to nominalna liczebność tej grupy, a druga (w %) – odsetek całej badanej grupy 625 osób.

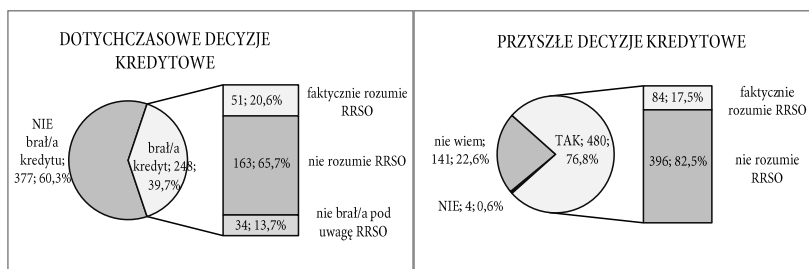
Źródło: opracowanie własne.

Oznacza to, że tak naprawdę tylko 15% spośród wszystkich ankietowanych studentów wydaje się rozumieć złożoność informacyjną wskaźnika RRSO, na bazie którego od dwóch dekad Polacy mają opierać swoje decyzje kredytowe.

Warto w tym miejscu zestawzić przedstawione powyżej wyniki dotyczące faktycznego rozumienia wskaźnika RRSO z dotychczasowymi i przyszłymi decyzjami kredytowymi ankietowanych. Uzyskane wyniki pokazują, że spośród

248 studentów, którzy dotychczas korzystali z jakiejś formy kredytowania, aż 86,3% kierowało się wysokością RRSO, podejmując decyzję o jej zaciągnięciu, ale tylko 20,6% z nich dobrze rozumiało, o czym ona informuje. Natomiast aż 2/3 z nich (65,7%, tj. 163 osoby) podjęło decyzję kredytową na bazie błędnie rozumianego wskaźnika (por. lewy wykres rys. 5).

Rysunek 5. Struktura odpowiedzi na pytania: czy dotychczas brałaś/eś pod uwagę poziom RRSO, podejmując decyzje kredytowe, oraz czy będziesz brać pod uwagę RRSO, podejmując w przyszłości decyzje kredytowe*

* Pierwsza liczba przy danej grupie to nominalna liczebność tej grupy, a druga (w %) to w przypadku wykresu kołowego odsetek całej badanej grupy 625 osób, a w przypadku wykresu kolumnowego odsetek osób, które brały dotąd kredyt (lewy wykres), lub odsetek osób, które w przyszłości planują kierować się RRSO (prawy wykres).

Źródło: opracowanie własne.

Uzyskane wyniki poddano bardziej wnikliwej analizie. Zaobserwowano, że udział studentów, którzy już korzystali z jakiejś formy długu i jednocześnie prawidłowo rozumie RRSO, rósł wraz z wiekiem oraz poziomem osiągniętych dochodów. W grupie studentów poniżej 30. roku życia takich respondentów było zaledwie 5,7%, w grupie wiekowej 31–40 lat – 20,6%, w grupie wiekowej 41–50 lat – 25%, a wśród najstarszych, tj. tych powyżej 50 lat – aż 33,3%. Analogicznie tacy respondenci stanowili odpowiednio: 3,8% wszystkich zarabiających poniżej 2000 zł netto, 9,6% – 2000–4000 zł, 19,6% – 4000–6000 zł i 18,2% – 6000 zł. Ponadto nieznacznie więcej zaciągających dług i prawidłowo rozumiejących RRSO było mężczyzn (11,4%) niż kobiet (8,0%), a także osób pracujących (10,5%) niż niepracujących (2,0%). Co więcej, wszyscy ci respondenci studiowali w formie niestacjonarnej.

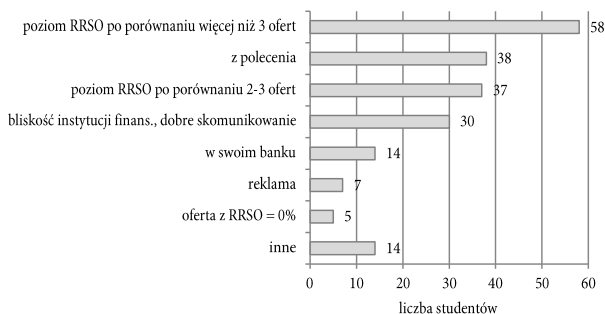
Jeżeli chodzi o przyszłe decyzje kredytowe, to 76,8% wszystkich ankieterów zadeklarowało, że będzie się kierować wysokością RRSO, korzystając z produktów kredytowych w przyszłości, ale tylko 17,5% z nich (tj. 84 osoby spośród 480) wydaje się rozumieć, o czym naprawdę informuje RRSO i jak należy ją interpretować (por. prawy wykres rys. 5). Oznacza to, że prawdopodobnie co najmniej 4/5 z nich podejmie przyszłe decyzje kredytowe na podstawie niezrozumiałej lub źle rozumianej wielkości.

Wyniki te jednoznacznie dowodzą pilnej potrzeby prowadzenia szeroko zakrojonych i skutecznych kampanii edukacyjnych w zakresie wskaźnika RRSO – i w ogóle edukacji finansowej Polaków – ale najpierw jednak poprawy nazwy RRSO w Polsce [zarówno w ustawie o kredycie konsumenckim z 2011 r.⁶, jak i w polskiej wersji językowej unijnych dyrektyw (tj. dyrektywy 2008/48/WE⁷ oraz dyrektyw 2011/90/UE⁸ i 2014/17/UE⁹)], a następnie merytorycznej dyskusji w UE nad poprawnością metodologii wyznaczania RRSO i ewentualną jej korektą, na co zwracają uwagę i postulują Redo i Prewysz-Kwinto (w druku).

4.3. Główne determinanty wyboru oferty kredytowej

Dodać należy, że łącznie 100 ankietowanych zadeklarowało, iż o wyborze przez nich oferty kredytowej w głównej mierze zdecydował poziom RRSO (jest to 58% spośród 172 osób, które korzystały dotąd z produktów kredytowych i udzieliły odpowiedzi na to pytanie). Ponad połowa z nich (58 osób) analizowała przed podjęciem decyzji więcej niż 3 konkurencyjne oferty, 37 analizowało 2–3 oferty, a 5 osób zachęciła oferta RRSO = 0% (por. rys. 6).

Rysunek 6. Główne determinanty wyboru oferty kredytowej

Uwaga: Można było wskazać więcej niż jedną.

Źródło: opracowanie własne.

⁶ Ustawa, 2011.

⁷ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz. Urz. UE L 133/66 z 22.05.2008).

⁸ Dyrektywa Komisji 2011/90/UE z dnia 14 listopada 2011 r. zmieniająca część II załącznika I do dyrektywy 2008/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, zawierającą dodatkowe założenia do obliczania rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania (Dz. Urz. UE L 296/35 z 15.11.2011).

⁹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/17/UE z dnia 4 lutego 2014 r. w sprawie konsumenckich umów o kredyt związanych z nieruchomościami mieszkalnymi i zmieniająca dyrektywy 2008/48/WE i 2013/36/UE oraz rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 (Dz. Urz. UE L 60/34 z 28.02.2014).

Wśród głównych determinant swych wyborów respondenci wskazali ponadto: polecenie zaufanej osoby, bliskość czy dobre skomunikowanie instytucji finansowej, wygodę skorzystania z oferty swojego banku i poddanie się sugestiom reklamy (por. rys. 6). W odpowiedzi można było wskazać więcej niż jedną ważną determinantę wyboru.

Należy jednak podkreślić, że spośród tych 100 osób, które przy wyborze oferty kredytowej kierowały się w przede wszystkim poziomem RRSO, tylko 28 poprawnie rozumie i interpretuje ten wskaźnik (tj. 28%). I choć to i tak wynik prawie dwukrotnie lepszy od średniej w całym badaniu (15%), to jednak oznaczający, że prawie 3/4 tych osób (72%) oparło swe decyzje kredytowe na źle rozumianej wielkości (por. liczbę studentów w kolumnach 2 i 3 w tabeli 1).

Tabela 1. RRSO jako główna determinanta wyboru oferty kredytowej studentów a trafne rozumienie tego wskaźnika

			Liczba studentów łącznie	Studenci trafnie rozumiejący RRSO	
				Liczba	Odsetek
1			2	3	4
Brał/a kredyt	Brał/a poziom RRSO pod uwagę	RRSO było główną determinantą wyboru	100	28	28,0%
		RRSO nie było główną determinantą wyboru	114	23	20,2%
	Nie brał/a poziomu RRSO pod uwagę		34	1	2,9%
Nie brał/a kredytu			377	42	11,1%
W sumie			625	94	15,0%

Źródło: opracowanie własne.

4.4. Faktyczna wiedza o RRSO

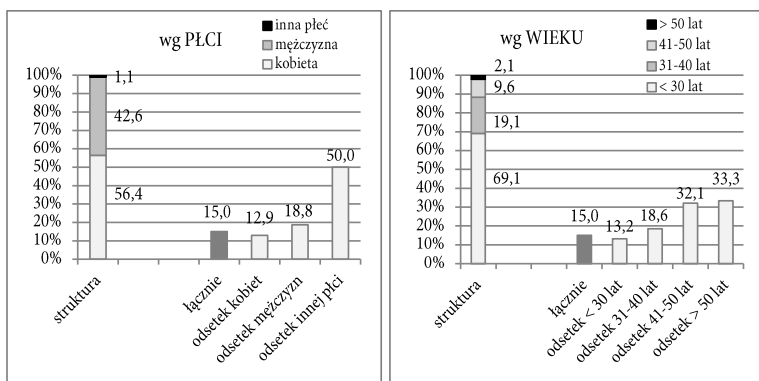
W dalszej części badania szczegółowej analizie została poddana grupa studentów, którzy nie tylko zadeklarowali, że dobrze rozumieją, czym jest RRSO, ale dodatkowo prawidłowo wskazali, że RRSO ujmuje także pozaodsetkowe koszty kredytu (a nie tylko odsetki) oraz że przy 1-miesięcznej pożyczce prawdziwej jej koszt będzie stanowić tylko 1/12 tego, na co wskazuje RRSO (tj. $1/12 \times \text{RRSO} \times \text{kwota pożyczki}$).

Dla przypomnienia ta grupa liczyła 94 osoby spośród 625 objętych badaniem, co stanowi 15%. Jej struktura została przedstawiona na poniższych 8 wykresach (rys. 7a-d). Lewy słupek na każdym z nich ukazuje strukturę grupy 94 studentów prawidłowo rozumiejących RRSO według danego kryterium (np. lewy wykres na rys. 7a według płci), natomiast słupki znajdujące się po jego prawej stronie

pokazują, jaki odsetek wszystkich kobiet (albo mężczyzn), którzy brali udział w badaniu, udzielił prawidłowych odpowiedzi.

Choć wśród osób, które wydają się prawidłowo rozumieć RRSO, większą część stanowią kobiety (56,4%; por. lewy wykres rys. 7a), to z uwagi na fakt, że w badaniu brały udział głównie one (stanowiły 65,6% ankietowanych; por. rys. 1), okazuje się, że jednak mężczyźni lepiej orientują się w tematyce RRSO: 18,8% ankietowanych mężczyzn udzieliło prawidłowych odpowiedzi wskazujących na trafne rozumienie RRSO, podczas gdy spośród kobiet tylko 12,9%¹⁰. To wynik o prawie połowę lepszy (45,3%).

Rysunek 7a. Struktura grupy 94 studentów, którzy faktycznie rozumieją wartość informacyjną RRSO według płci i wieku

Uwaga: Lewy słupek na powyższych wykresach ukazuje strukturę grupy 94 studentów prawidłowo rozumiejących RRSO – odpowiednio według płci albo wieku, natomiast słupki znajdujące się po prawej stronie pokazują, jaki odsetek wszystkich kobiet (czy mężczyzn) albo osób w danym przedziale wiekowym, którzy brali udział w badaniu, udzielił prawidłowych odpowiedzi.

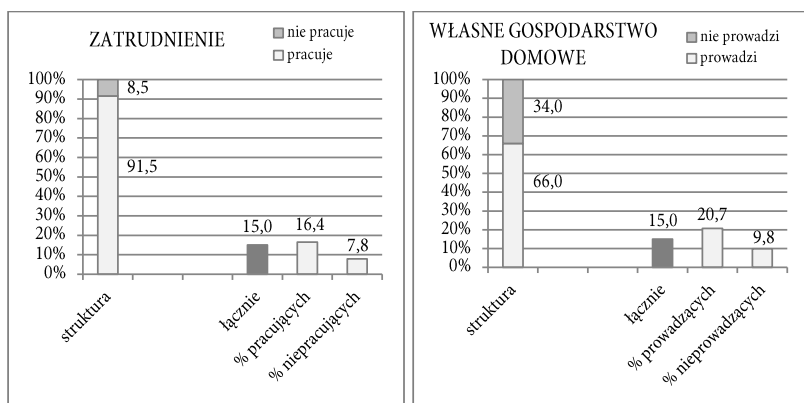
Źródło: opracowanie własne.

Analogicznie na prawym wykresie na rysunku 7a ukazano, że odsetek prawidłowych odpowiedzi rośnie wraz z wiekiem respondentów. Najwyższy jest wśród osób powyżej 50 lat (33,3% prawidłowych odpowiedzi), a najniższy wśród badanych poniżej 30 lat (13,2%), mimo że to ta grupa wiekowa udzieliła największej liczby prawidłowych odpowiedzi (69,1%). Jak już wskazano, wynika to z tego, że dominowała ona wśród wszystkich ankietowanych (79,0%; por. rys. 1). Wynik 30-latków jest o 41% lepszy niż 20-latków, a wyniki 40-latków i 50-latków są około półtorakrotnie wyższe niż najmłodszej grupy wiekowej.

¹⁰ W przypadku osób, które zadeklarowały inną płeć, wynik jest wyższy, ale niereprezentatywny – prawidłowych odpowiedzi udzieliła tylko 1 spośród 2 osób (50%).

Wyższą wiedzę w zakresie RRSO posiadają osoby pracujące i prowadzące własne gospodarstwo domowe. Ich wyniki są ponad dwukrotnie lepsze: 16,4% pracujących osób oraz 20,7% prowadzących własne gospodarstwo udzieliło prawidłowych odpowiedzi, podczas gdy wśród niepracujących tylko 7,8%, a wśród nieprowadzących własnego gospodarstwa tylko 9,8% (por. oba wykresy rys. 7b). Należy podkreślić, że to nie sama praca, a dopiero prowadzenie własnego gospodarstwa domowego wydaje się być ważniejszym czynnikiem stanowiącym o wyższej świadomości finansowej i bodźcem do jej zdobywania.

Rysunek 7b. Struktura grupy 94 studentów, którzy faktycznie rozumieją wartość informacyjną RRSO według zatrudnienia i prowadzenia własnego gospodarstwa domowego

Uwaga: Lewy słupek na powyższych wykresach ukazuje strukturę grupy 94 studentów prawidłowo rozumiejących RRSO – odpowiednio według zatrudnienia albo prowadzenia własnego gospodarstwa domowego, natomiast słupki znajdujące się po prawej stronie pokazują, jaki odsetek wszystkich pracujących (i niepracujących) albo prowadzących własne gospodarstwo domowe (lub nie), którzy brali udział w badaniu, udzielił prawidłowych odpowiedzi.

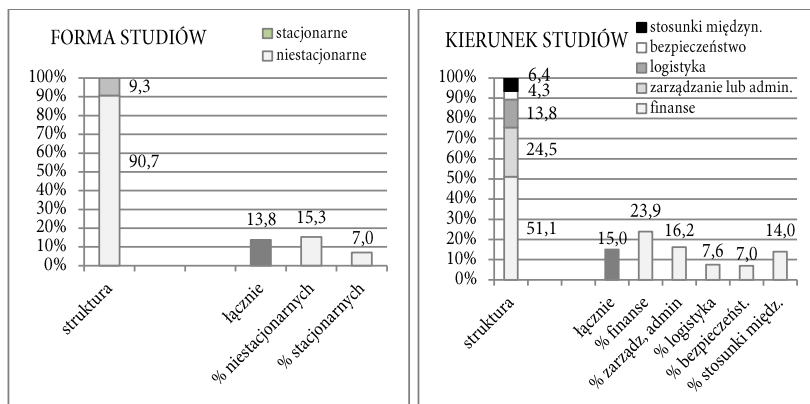
Źródło: opracowanie własne.

Nie dziwią także dwukrotnie wyższe wyniki studentów studiów niestacjonarnych (15,3% prawidłowych odpowiedzi) niż stacjonarnych (7,0%) (por. lewy wykres rys. 7c). Wszak 93% ankieterowanych studiujących niestacjonarnie pracuje (wśród studentów stacjonarnych pracę deklaruje wprawdzie 42%, zapewne jednak mniej regularną lub w mniejszym wymiarze czasowym).

Kluczowym czynnikiem stanowiącym o wynikach okazuje się kierunek studiów. Prawie 1/4 osób studiujących kierunku finansowe (23,9%) prawidłowo interpretuje RRSO i jest to najlepszy wynik wśród wszystkich badanych. Jest on półtorakrotnie wyższy niż studentów zarządzania lub administracji, ponad półtorakrotnie wyższy niż studentów stosunków międzynarodowych oraz ponad trzykrotnie lepszy niż studentów logistyki czy bezpieczeństwa (por. prawy

wykres rys. 7c). Wyniki te wydają się mieć silny związek z liczbą przedmiotów o charakterze finansowym, wykładanych na danym kierunku.

Rysunek 7c. Struktura grupy 94 studentów, którzy faktycznie rozumieją wartość informacyjną RRSO według formy studiów i kierunku studiów

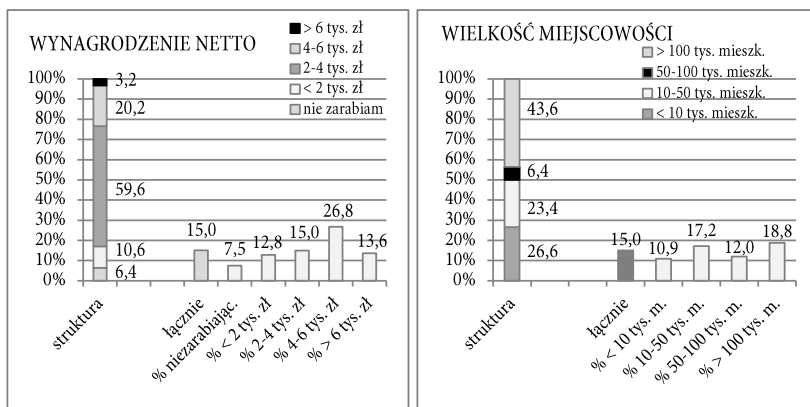

Uwaga: Lewy słupek na powyższych wykresach ukazuje strukturę grupy 94 studentów prawidłowo rozumiejących RRSO – odpowiednio według formy studiów albo kierunku studiów, natomiast słupki znajdujące się po prawej stronie pokazują, jaki odsetek wszystkich studiujących niestacjonarnie (stacjonarnie) albo studiujących dany kierunek, którzy brali udział w badaniu, udzielił prawidłowych odpowiedzi.

Źródło: opracowanie własne.

Analizowane wyniki wydają się również wskazywać, że wraz z wyższymi zarobkami rośnie liczba prawidłowych odpowiedzi w zakresie RRSO, co oznaczałoby, że mamy do czynienia z zależnością o – miejmy nadzieję – charakterze sprzężenia zwrotnego, tzn. że wyższe wynagrodzenie świadczy o większej wiedzy finansowej, ale i że wyższa świadomość finansowa przekłada się na wyższe zarobki (por. lewy wykres rys. 7d). Wśród osób zarabiających 4–6 tys. zł netto miesięcznie 26,8% studentów udzieliło prawidłowych odpowiedzi w zakresie RRSO, czyli dwukrotnie więcej niż wśród osób zarabiających poniżej 2 tys. zł (12,8%), o 80% więcej niż wśród zarabiających 2–4 tys. zł (15,0%) oraz 3,5-krotnie więcej niż wśród osób niezarabiających (lewy wykres na rysunku 6d). Dziwić może, wbrew powyższym wnioskowi, niski wynik osób zarabiających powyżej 6 tys. zł netto miesięcznie. Trzeba tu jednak zauważyć, że grupa ta jest mało liczna (tylko 22 osoby na 625 biorących udział w badaniu; por. wykres w dolnym wierszu rys. 1; 3 osoby spośród nich udzieliły prawidłowych odpowiedzi). Może tu jednak także dawać o sobie znać problem wyższych wynagrodzeń dzięki układom, a nie wiedzy i umiejętnościom.

Rysunek 7d. Struktura grupy 94 studentów, którzy faktycznie rozumieją wartość informacyjną RRSO według poziomu otrzymywanego wynagrodzenia netto i wielkości miejscowości zamieszkania

Uwaga: Lewy słupek na powyższych wykresach ukazuje strukturę grupy 94 studentów prawidłowo rozumiejących RRSO – odpowiednio według poziomu wynagrodzenia albo wielkości miejscowości zamieszkania, natomiast słupki znajdujące się po prawej stronie pokazują, jaki odsetek wszystkich zarabiających w danym przedziale albo mieszkających w miejscowości o danej wielkości, którzy brali udział w badaniu, udzielił prawidłowych odpowiedzi.

Źródło: opracowanie własne.

Na prawym wykresie na rysunku 7d przedstawiono strukturę studentów prawidłowo rozumiejących RRSO w zależności od wielkości miejscowości zamieszkania. Na podstawie przedstawionych wyników można powiedzieć, że świadomość na temat RRSO jest wyższa w dużych miastach (18,8% poprawnych odpowiedzi w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców), a znacznie niższa w małych miejscowościach i na wsi (10,9% poprawnych odpowiedzi w miejscowościach poniżej 10 tys. mieszkańców). Niższy procent dla osób z miejscowości od 50 do 100 tys. mieszkańców może wynikać z wyraźnie mniejszej liczby ankietowanych zaliczonych do tej grupy (por. rys. 1).

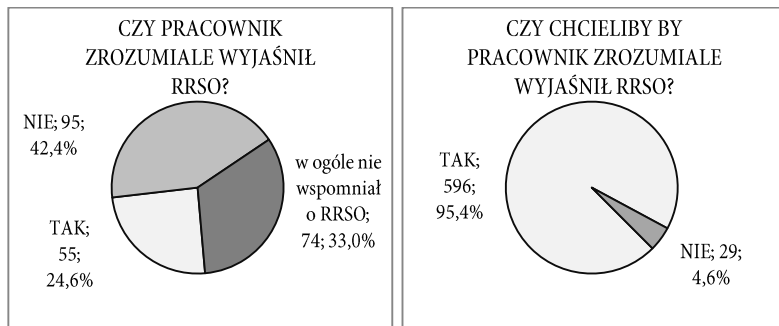
4.5. Pracownicy instytucji kredytujących a RRSO

224 respondentów na 248 (tj. 90,3%), którzy korzystali dotąd z produktów kredytowych, zadeklarowało kontakt z pracownikiem instytucji finansującej lub sprzedawcą w przypadku sprzedaży ratalnej.

Należy podkreślić, że tylko 1/4 z nich (24,6%) wskazała, że pracownik wyjaśnił w sposób przystępny, w pełni zrozumiały, czym jest RRSO i co oznacza jego wartość, natomiast aż 1/3 z nich (33,0%) wskazała, że pracownik w ogóle nie wspominał o RRSO (por. lewy wykres na rysunku 8). W pozostałych przy-

padkach (42,4% respondentów) pracownik podał wartość RRSO, ale nie wyjaśnił jej znaczenia.

Rysunek 8. Struktura grupy 224 studentów, którzy zadeklarowali kontakt z pracownikiem instytucji finansującej według tego, czy wyjaśnił on w sposób przystępny, w pełni zrozumiały, czym jest RRSO i co oznacza jego wartość, oraz struktura całej ankietowanej grupy 625 studentów według tego, czy chcieliby, aby pracownik instytucji finansującej z własnej inicjatywy wyjaśnił w sposób zrozumiały, czym jest RRSO

Uwaga: Pierwsza liczba przy danej grupie to nominalna liczebność tej grupy, a druga (w %) to w przypadku lewego wykresu odsetek grupy 224 studentów, którzy zadeklarowali kontakt z pracownikiem instytucji finansującej, a w przypadku prawego wykresu odsetek całej badanej grupy 625 osób.

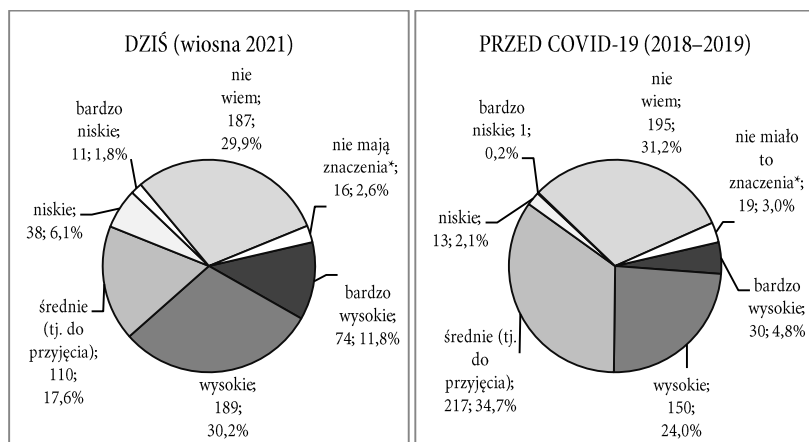
Źródło: opracowanie własne.

Jednocześnie 95,4% wszystkich ankietowanych przyznaje, że chcieliby, aby pracownik instytucji finansującej z własnej inicjatywy wyjaśnił w sposób zrozumiały, jaka jest wartość informacyjna RRSO.

4.6. Świadomość bieżącej sytuacji finansowej

Oprócz niezadawalających wyników w zakresie zrozumienia, czym jest RRSO, wskazujących na zbyt niską świadomość finansową Polaków i potrzebę społecznej edukacji ekonomicznej, przeprowadzone badanie ankietowe dostarczyło informacji o słabej orientacji studentów w temacie poziomu rynkowego oprocentowania w Polsce i łącznych kosztów kredytu. Zaledwie 7,9% ankietowanych (49 na 625 osób) rozumie, że dzisiejsze koszty kredytu – w 2021 r. w sytuacji pandemii COVID-19 – są relatywnie bardzo niskie lub niskie. Zdaniem 42% (tj. 263 osób) są one wysokie lub bardzo wysokie (por. lewy wykres rys. 9).

Rysunek 9. Ocena porównawcza poziomu łącznych kosztów pożyczek krótkoterminowych w Polsce w 2021 r. w czasie COVID-19 oraz przed pandemią (tj. w latach 2018–2019)*

* Potrzebując pilnie na krótko pieniędzy, nie zwracam uwagi na koszty.

Uwaga: Pierwsza liczba przy danej grupie to nominalna liczebność tej grupy, a druga (w %) to odsetek całej badanej grupy 625 osób.

Źródło: opracowanie własne.

Na dodatek więcej osób uważa dzisiejsze koszty kredytu za wysokie lub bardzo wysokie (42% – lewy wykres) niż te przed dwoma laty, przed pandemią – ówczesne koszty kredytu były wysokie lub bardzo wysokie dla grupy 28,9% ankietowanych (180 osób). Oczywiście łatwo to wytłumaczyć tym, że w sytuacji lockdownów, upadłości przedsiębiorstw, redukcji etatów czy wynagrodzeń nawet tańszy kredyt może być za drogi, ale pytania dotyczyły nominalnego poziomu kosztów kredytu, stąd powyższe wyniki wydają się potwierdzać niski poziom wiedzy finansowej Polaków i brak zainteresowania nawet głównymi działaniami, determinującymi sytuację finansową i ekonomiczną Polaków, jak np. decyzjami banku centralnego w zakresie głównych stóp procentowych czy uchwalaniem ustaw regulujących poziom pozaodsetkowych kosztów kredytu.

Należy podkreślić, że od wybuchu pandemii COVID-19 żyjemy w Polsce (i nie tylko) w sytuacji bezprecedensowo niskich stóp procentowych oraz innych kosztów kredytu. By wspomóc gospodarkę i kredytobiorców, zostały w tym wyjątkowo trudnym czasie podjęte szczególne działania, m.in. w maju 2020 r. NBP obniżył stopę referencyjną do historycznie niskiego poziomu 0,1%, w konsekwencji czego znacznie zmniejszył się też ustawowy limit maksymalnego nominalnego oprocentowania kredytów i pożyczek w Polsce¹¹ – do poziomu 7,2%

¹¹ Art. 359 § 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1740).

w skali roku. W efekcie w Polsce znacznie spadło też rynkowe oprocentowanie kredytów i pożyczek. Wcześniej (od marca 2015 r.) limit odsetek wynosił 10%, a dekadę temu było to 16% (2011 r.), oznaczało to, że instytucje finansowe mogły wtedy nakładać ponad dwukrotnie wyższe odsetki od kredytów niż dziś. Poza tym po wybuchu pandemii COVID-19 polski ustawodawca¹² w ramach działań pomocowych już w marcu 2020 r. znacząco obniżył limity maksymalnych pozaodsetkowych kosztów kredytu (MPKK) zdefiniowane w ustawie o kredycie konsumenckim z 2011 r. (szczególnie mocno dla najkrótszych pożyczek poniżej 30 dni), zmuszając kredytodawców do znaczącej ich redukcji, co poskutkowało wręcz wstrzymaniem akcji kredytowej w niektórych segmentach rynku z uwagi na nieopłacalność.

Badanie ankietowe zostało przeprowadzone w okresie obowiązywania wyjątkowo niskich stóp procentowych w Polsce (stopa referencyjna = 0,1%) oraz dalece zredukowanych ustawowych limitów maksymalnych pozaodsetkowych kosztów kredytu.

Zakończenie

Wyniki badania ankietowego przeprowadzonego wiosną 2021 r. wśród 625 studentów toruńskich uczelni wyższych nie napawają optymizmem. Za pozytywne na pewno należy uznać, że prawie 3/4 ankietowanych deklaruje umiejętność rozwinięcia skrótu RRSO i tyle samo badanych zwraca uwagę na poziom RRSO podawany na co dzień w reklamach produktów kredytowych. Jednocześnie 86% (spośród 248 studentów, którzy korzystali dotychczas z jakiejś formy kredytowania) kierowało się wysokością RRSO, podejmując decyzję o jej zaciągnięciu, a 3/4 wszystkich respondentów zadeklarowało, że będzie się kierować wysokością RRSO, korzystając z produktów kredytowych w przyszłości.

Z drugiej jednak strony należy podkreślić, że choć 56% studentów uważa, że wie, czym jest RRSO na tyle dobrze, by wyjaśnić to komuś w sposób przystępny i zrozumiały, to tylko 15% ankietowanych trafnie rozumie, że RRSO ujmuje nie tylko odsetki, lecz także pozaodsetkowe koszty kredytu oraz że jest podawane w ujęciu rocznym, co oznacza, że prawdziwy koszt przy krótszej pożyczce jest odpowiednio niższy. Jeśli te wyniki okazałyby się reprezentatywne, to świadczyłoby o tym, że od dwóch dekad większość Polaków podejmuje decyzje kredytowe

¹² Art. 8d ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2020 r. poz. 374).

na podstawie wielkości, której nie rozumie lub którą błędnie interpretuje, czego powodem poza niską świadomością finansową jest skomplikowana formuła obliczania RRSO.

Co więcej, osoby zaciągające kredyt oczekują rzetelnego wyjaśnienia wartości RRSO, jednak większość pracowników instytucji kredytowych wydaje się tego nie robić, co może oznaczać, że również oni mają problem z właściwą interpretacją RRSO. Spośród studentów, którzy zadeklarowali kontakt z pracownikiem instytucji finansującej przy zaciąganiu zobowiązania kredytowego, tylko 25% zostało w sposób przystępny i w pełni zrozumiały poinformowanych o wartości informacyjnej zawartego w umowie poziomu wskaźnika, a aż 33% wskazało, że pracownik w ogóle nie podjął tematu poziomu RRSO.

Co ważne, wyniki badań wskazują, że wyższą wiedzę w zakresie RRSO posiadają osoby pracujące, studiujące niestacjonarnie i prowadzące własne gospodarstwo domowe – ich wyniki są ponad dwukrotnie lepsze. Istotne jest to, że nie sama praca czy studia, a dopiero prowadzenie własnego gospodarstwa domowego wydaje się być ważniejszym czynnikiem stanowiącym o świadomości finansowej lub bodźcem do jej zdobywania. Odsetek prawidłowych odpowiedzi rośnie też wraz z wiekiem respondentów. Wyniki 40- i 50-latków są ponad dwukrotnie lepsze niż 20- i 30-latków. Jak się można było spodziewać, kluczowym czynnikiem stanowiącym o wynikach okazuje się kierunek studiów. W tematyce RRSO lepiej orientują się też mężczyźni – ich wyniki są o połowę lepsze niż kobiet.

Uzyskane wyniki badania ankietowego jednoznacznie dowodzą pilnej potrzeby prowadzenia szeroko zakrojonych i skutecznych kampanii edukacyjnych w zakresie wskaźnika RRSO – i w ogóle – w zakresie edukacji finansowej Polaków.

Sprowadzona całkowicie do pieniędzy i coraz szybciej zmieniająca się rzeczywistość, w której żyjemy, wymusza powszechną edukację finansową i ekonomiczną społeczeństw od najmłodszych lat. Czasy się zmieniają i zmieniają się też standardy w zakresie wiedzy i umiejętności. Tak jak nikt nie kwestionuje dziś potrzeby posiadania umiejętności IT, tak musimy zrozumieć, że wiedza z zakresu finansów jest również niezbędna w codziennym życiu, bo każdy bez wyjątku podejmuje na co dzień decyzje rodzące dla niego konsekwencje finansowe. Dlatego od pierwszej klasy szkoły podstawowej przez cały cykl edukacji na wszystkich szczeblach nauczania powinna zostać wprowadzona lekcja z podstaw ekonomii, finansów i prawa – ale edukację w tym obszarze należy zacząć już w przedszkolu – by następne pokolenia były bardziej świadome otaczającego je świata, rozumiały zachodzące w nim zjawiska i lepiej się w nim odnajdowały. Jest to szczególnie ważne w przypadku mniej zamożnych społeczeństw – jak polskie – ponieważ tempo nadrabiania przez nie dystansu w standardzie życia

do obywateli państw wysokorozwiniętych jest uzależnione szczególnie mocno od świata kredytów pozwalających finansować konsumpcję i inwestycje w sytuacji ograniczonych możliwości samofinansowania oraz rolować niemałe już zadłużenie. Wzrost wiedzy finansowej determinuje pośrednio tempo rozwoju gospodarczego Polski i warunkuje szanse Polaków na to, by wchodząc w dorosłe życie, mogli dożyć odczuwalnie lepszych czasów w takim wieku, by zdążyli się nimi cieszyć.

Przedstawione wyniki wskazują również na konieczność położenia nacisku na bardziej praktyczną naukę matematyki w szkołach oraz na szybsze usamodzielnianie się polskiej młodzieży – także finansowe, tzn. rozpoczynanie (od drobnej) pracy w nastoletnim wieku i partycypowanie w kosztach utrzymania się na studiach – co ważne – odpowiednio daleko poza dotychczasowym miejscem zamieszkania. Bo to 20- i 30-latkowie potrzebują najbardziej pieniędzy i kredytów – muszą więc też posiadać wyższą wiedzę finansową.

Powyższe wydaje się ważkim argumentem za zwiększeniem świadomości finansowej Polaków i koniecznością systemowej edukacji w tym obszarze od najmłodszych lat. Bez tego w sytuacji coraz łatwiejszej dostępności kredytów i pożyczek oraz coraz niższych kosztów kapitału coraz więcej Polaków będzie podejmować błędne i ciążące na ich życiu decyzje finansowe.

Bibliografia

Akty prawne

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz. Urz. UE L 133/66 z 22.05.2008 z późn. zm.).
- Dyrektywa Komisji 2011/90/UE z dnia 14 listopada 2011 r. zmieniająca część II załącznika I do dyrektywy 2008/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, zawierająca dodatkowe założenia do obliczania rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania (Dz. Urz. UE L 296/35 z 15.11.2011).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/17/UE z dnia 4 lutego 2014 r. w sprawie konsumenckich umów o kredyt związanych z nieruchomościami mieszkalnymi i zmieniająca dyrektywy 2008/48/WE i 2013/36/UE oraz rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 (Dz. Urz. UE L 60/34 z 28.02.2014).
- European Commission. (2009). Study on the Calculation of the Annual Percentage Rate of Charge for Consumer Credit Agreements.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1740).
- Ustawa z dnia 20 lipca 2001 r. o kredycie konsumenckim (Dz. U. z 2001 r. Nr 100, poz. 1081).

Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r. poz. 1083).

Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2020 r. poz. 374).

Literatura

Dynus, M., Prewysz-Kwinto, P. (2005). *Matematyka finansowa*. Toruń: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”.

Koćwin, A. (2019). Koszty pożyczek zaciąganych w instytucjach parabankowych online – stosowane opłaty. *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, 72(9), 26–38. doi: 10.33226/0137-5490.2019.9.4.

NBP. (2021). Podstawowe stopy procentowe NBP w latach 1998–2021 (nbp.pl).

Piasecki, K., Ronka-Chmielowiec, W. (2011). *Matematyka finansowa*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.

Podgórska, M., Klimkowska, J. (2005). *Matematyka finansowa*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Redo, M. (2021). Bezpieczeństwo finansowe gospodarstw domowych w Polsce – chwilówki a koszty pozaodsetkowe kredytu i RRSO. W: H. Świeboda, M. Gębska (red.), *Współczesne i prognozowane problemy bezpieczeństwa państwa i bezpieczeństwa międzynarodowego* (s. 43–73). Warszawa: Wydawnictwo Akademii Sztuki Wojennej.

Redo, M., Prewysz-Kwinto, P. (2021). *Matematyka finansowa. Teoria i praktyka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Redo, M., Prewysz-Kwinto, P. (w druku). Nominalny Roczny Koszt Kredytu (NRKK) kontra myląco nazwana i niepoprawnie obliczana Rzeczywista Roczna Stopa Oprocentowania (RRSO).

Sowińska-Kobelak, D., Gryber, M. (2018). Przewodnik po kredycie konsumenckim. Poradnik klienta usług finansowych. Warszawa: KNF. Pobrano z https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Przewodnik%20po%20kredycie%20konsumenckim%202018_64304.pdf (20.07.2021).

Streszczenie

Wyniki badania ankietowego przeprowadzonego wiosną 2021 r. wśród 625 studentów toruńskich uczelni wyższych pozwalają stwierdzić, że RRSO (Rzeczywista Roczna Stopa Oprocentowania) jest miernikiem znanym i wykorzystywanym do oceny kosztu kredytu przez osoby go zaciągające (72% wszystkich ankietowanych studentów rozpoznaje wskaźnik, a 86% studentów, którzy korzystali z produktów kredytowych, kierowało

się jego poziomem podczas decyzji kredytowej). Należy jednak podkreślić, że wartość RRSO nie jest prawidłowo rozumiana, czego powodem może być skomplikowana formuła obliczania oraz wprowadzająca w błąd nazwa wskaźnika (tylko 15% respondentów trafnie rozumie, że RRSO ujmuje nie tylko odsetki, lecz także pozaodsetkowe koszty kredytu, oraz że RRSO jest podawane w ujęciu rocznym, co oznacza, iż prawdziwy koszt przy krótszej pożyczce jest odpowiednio niższy). Co więcej, osoby zaciągające kredyt oczekują rzetelnego wyjaśnienia wartości RRSO, jednak większość pracowników instytucji kredytowych wydaje się tego nie robić, co może oznaczać, że również oni mogą mieć problem z właściwą interpretacją RRSO (spośród studentów, którzy zadeklarowali kontakt z pracownikiem instytucji finansującej przy zaciąganiu zobowiązania kredytowego, tylko 25% zostało w sposób przystępny i w pełni zrozumiały poinformowanych o wartości informacyjnej zawartego w umowie poziomu wskaźnika, a aż 33% wskazało, że pracownik w ogóle nie podjął tematu poziomu RRSO). Powyższe wydaje się ważkim argumentem za zwiększeniem świadomości finansowej Polaków i koniecznością edukacji w tym obszarze od najmłodszych lat. Bez tego w sytuacji coraz łatwiejszej dostępności kredytów i pożyczek oraz coraz niższych stóp procentowych coraz więcej Polaków będzie popełniać błędne i ciężące na ich życiu decyzje finansowe.

SŁOWA KLUCZOWE: kredyt, oprocentowanie, pozaodsetkowe koszty kredytu, koszt kredytu, wskaźnik RRSO

Summary

The results of the survey conducted in the spring of 2021 among 625 students of Toruń's universities show that the RRSO (*Rzeczywista Roczna Stopa Oprocentowania*) is a measure known and used to assess the cost of a loan by borrowers (72% of all surveyed students recognize the indicator, and 86% students who used credit products were guided by its level when making a credit decision). It should be emphasized, however, that the RRSO value is not properly understood, which may be due to the complicated calculation formula and the misleading name of the indicator (only 15% of respondents correctly understand that the RRSO includes not only interest, but also non-interest loan costs, and that the RRSO is provided on an annual basis, which means that the true cost for a shorter loan is correspondingly lower). What's more, people taking out a loan expect a reliable explanation of the RRSO value, but most employees of credit institutions do not seem to do it, which may mean that they may also have problems with the correct interpretation of the RRSO (among students who declared contact with an employee of a financial institution when taking out the loan, only 25% were informed in an accessible and fully understandable manner about the informative value of the level of the indicator included in the agreement, and as many as 33% indicated that the employee did not discuss the RRSO level at all). The above seems to be an indisputable argument for increasing the financial awareness of Poles and the necessity of education in this area from an early age. Without this, in a situation of increasingly easier availability of loans

and ever lower interest rates, more and more Poles will make wrong financial decisions that weigh on their lives.

KEYWORDS: loan, interest rate, non-interest loan costs, loan cost, indicator RRSO (APR/APRC – Annual Percentage Rate of Charge)

Noty o autorach

Magdalena Redo – dr hab., prof. UMK, Wydział Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu; główne obszary działalności naukowej: zagadnienia związane z finansami i bezpieczeństwem finansowym państwa oraz jego podmiotów gospodarczych; e-mail: redo@umk.pl; ORCID: 0000-0002-1274-3181.

Piotr Prewysz-Kwinto – dr nauk o zarządzaniu, adiunkt w Instytucie Ekonomii i Finansów Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu; główne obszary działalności naukowej: finanse przedsiębiorstw i sprawozdawczość finansowa; e-mail: piotr.kwinto@wsb.torun.pl; ORCID: 0000-0002-4151-7335.